

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

9. De Exhortatione & Cohortatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

obstiterit, si sapientia, si integritas, si fida in suadente benevolentia, magni sunt ad omnem persuasionem aculei, & qui his fulcus ad- miniculis suadet, *συγγαν πλεον εβ. α. τ. α. τ. πλεον λαλοντων. συνιρημοσα γαρ εντα- κας κυριθ, (κα) τοις δικαιομασιν εσε. ορδω*

S. Ignatius in epist. ad Philadelph.

III. In argumentis videndum est, ut minuta succidantur, ea autem proferantur, quae maioris sunt ponderis, qualia sunt diuina; Nam omnes religione mouentur, & nulla res multi- tudinem efficacius regit. Plenae sunt exem- plis omnium gentium historiae, in quibus fal- sa etiam superitione deluse mortalium vo- luntates in omnem partem flexibiles impel- luntur. Atque, ut ait Valerius Maximus, prisci Romani itatas, solemneseque ferias Pon- tificum scientia, bene gerendarum rerum au- ctoritatem, augurum obseruatione; Apollin- nis praedictiones vatium libris, Portentorum depulsa Hetrusca disciplina explicari volue- runt.

Cicero. s. in Verr. Curt. l. 4.

His artibus Zoroastres apud Babylonios, apud Lacedaemonios Lycurgus, apud Athenienses Minos, apud Romanos Numa multa suaserunt: Verum, fraude superitionum agnita, nullum argumentum est debilitas.

Diuinis proxima sunt humana, εσα αναρσι- νικα, quae spectabile damnum inferunt, ut morbi, plagae, membrorum mutilationes, amissio fortunarum, quorum propositi terro- res si imminere videantur, potentissimis ma- chinis animos percellunt.

A' αναρσινα consequuntur bonorum spes, & promissiones, quibus quisque pro suo in- genio, ut superius demonstratum est, afficitur; quo certiora autem videntur, eo plus affi- ciunt.

Suasione forma & modus.

Quarto, quod ad modum attinet, videndum est, ut comodo loco, ut opportuno tempore, ut minimè suspicioso, & reluctanti, eius qui mo- uendus est animo, prima fiat aggressio; Dein- de, ut non apparata, non insidians videatur oratio, non verbosa sit, non picta, non ueni- liter lasciuens, sed simplex, honesta, sincera, parca verborum, sententijs, & argumentis preta, quod maximè fieri oportet, ubi de re negotiosa sermo est, apud callidas, & occupa-

tas aures, adde etiam suspicaces: nam tunc omnis ornatus habetur pro dolo.

Alia tamen agendi ratio est in floridis argu- mentis, qualia solent esse Ethicorum Phi- losophorum: tales enim orationes expositio- nem, quanquam sobriam illam quidem, & mi- nimè fucam desiderant: iuuerit nonnun- quam verbis res, & experimenta coniungere, quod Cyrus admodum prudenter fecisse, me- moratur à Iustino, qui etiam expeditionem in Medos pararet, conuocato populo iubet om- nes praesto cum securibus adesse, & syluam viae circumdatam excidere. Quod cum stre- nuè fecissent, eisdem postera die, ad paratas epulas inuitat: Deinde, cum alacriores ipso conuiuio factos videret, rogat, si conditio pro- ponatur, utrius vitae fortem legant, hesterni la- boris, an praesentium epularum, praesentium; ut acclamauere omnes, ait, Hesterni, similes labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant: se sequutos hodiernis epulis. Laetis omnibus Medis bellum infert: ita re ostendere oportet, quod suadetur: nihil enim est ad in- fringendam aliorum dissuasionem, nostramq; sententiam confirmandam potentius.

Si res desint, valida sunt exempla sepius ob oculos ponenda, quae magnum in utramque partem momentum habere solent.

De exhortatione & cohorta- tione.

CAPVT IX.

EXhortatio differt à suasionem, quod haec sit consilij, illa motus: in suasionem si- quidem Orator docere, in exhortatio- tione inflammare nititur: quomobrem, & in suadendo, ut re adhuc incerta, plus argumen- torum est, in exhortando plus calor. Proui- dendum est in primis, ut res, ad quam horta- mur alios omnes, numeros habeat honestatis: nam si quid turpiculi appateat, rationibus prius erit diluendum, quam motus, & affe- ctuum faces adhibenda.

Exhorta- tio differt à suasionem.

In exhor- tando ani- midetur, antequam de rei facilitate constet: mus prius nam si minimè conuictos, & reluctantes ad- ratione huc animos coneris exhortari calidiùs, idem vincendum: facias, ac si lignum adhuc viride, & crudum quam prima aggressione nitaris incendere. Ita que mouenda nec.

nec de suo ingenio desperantem, abiectum, & formidantem omnia, statim incensa oratione mouebis, vt literas discat, nec auarum, aut fordidum, vt sumptum faciat, nec Drancem frigidum, vt prælietur: sed occupandi paulatim rationibus animi, donec quæ obuersantur, difficultatum pondera discutiantur.

Animi
quidam
sulphu-
rati.

Tertiò, vt sulphurati quidam sunt animi, secundum Plotini dictum, qui statim flammæ concipiunt, ita parciore verbis apud eos esse oportet oratores; pigris verò, & segnibus validius instandum, siquidem speretur aliqua ratio honestatis: sin autem tam angustæ sint, & tenebrosæ mentes, vt nulla bonæ spei scintilla promicet, quid attinet frustra prolixam orationem perdere? in quo præclare monet Dio Prusæus in oratione prima de regno, successus eloquentiæ, & exhortationum, maximè pendere ex eorum animis, quos hortaris. Alexandrum illum Macedonem Timotheus tibicen, canens bellicum ita rapiebat, vt eodem vestigio ad arma profiliret: At hoc ipsum, inquit, non tam ex Timothei numeris contingebat, quanquam erant præstantes illi quidem, & planè bellicosi, quam ex ipsius Alexandri acri quodam, incitatoque ad pulcherrima quæque ingenio: nam Sardanapalum delicijs effeminatum, nunquam Timotheus, aut Apollo quidem ipse de cubili excitallet, vt abiecta muliebri consuetudine, ferro se accingeret.

Quartò, si persona, quæ hortatur, plurimum habeat auctoritatis, minus pugna rationibus, minus calens, & profusa verbis videri debet (nisi temporum, & periculorum ratio aliud expetat.) Nam dignitas ipsa potentissimum est ad feriendos animos telum, & vt ait Cornelius Tacitus, Suasio, vel exhortatio ab eo, qui iubere potest, vim necessitatis affert. Cauendum est tamen, ne fastu aliquo verbis parcere, aut in rebus incensis frigidè exhortari, quamuis nobilis orator videatur.

Exhorta-
tio lenis.

Quintò, in exordijs, & insinuationibus præferre debet sapius orator spes egregias de eorum virtute, quos exhortatur, vt se potiùs officij, aut alia ratione inductum, id ipsum exhortationis genus aggredi demonstrat, quàm quod hortatore alij indigeant, qui sua sponte sint satis incensi. Hoc artificium obseruat Dio Prusæus, ad Traianum, & M. Tullius 4. Philipp.

Faciã igitur, vt Imperatores instructa acie solent: quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, vt eos tamen adhortentur, sic ego vos ardentis, & erectos, ad libertatem recuperandam cohortabor.

Sextò, etsi minimè argumentosa debeat esse cohortatio, & prolixis rationibus effluens; sunt tamen viuidæ, & pressæ rationes afferendæ, quibus veluti clauis audientium animis quam altissimè defigantur. Erunt autem minimè petendæ ex intimis rei, & negotij, quod tractatur, adiunctis, quæ si clarissimis, & recentibus adiungantur exemplis, multum habent ad permouendos animos ponderis. Nec istud omittit M. Tullius in sua exhortatione.

Non debet
esse nimis
arguens.
106.

Vt igitur Catilinam diligentia mea, Senatus auctoritate, vestro studio, & virtute frengitis, sic Antonij nefarium latrocinium vestra cum Senatu concordia, tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & virtute exercituum, ducumque vestrorum breui tempore oppressum audietis.

Septimò, exhortationis anima est pugna quidam calor, qui plurimus in figuris acibus, & densis agnoscitur, vt,

Non est, non est vobis, Quirites, cum eo hoste certamen, quo cum aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutem vestram, vt antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit: nullus ei ludus videtur esse iucundior, quam cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium. Non est vobis res, Quirites, cum scelerato homine, atque nefario, sed cum immani, tetraque belua: quæ, quoniam in foueam incidit, obruitur.

Octauò, potentissimum est exhortationis genus, vbi præit exemplis, qui perorat verbis: itaque in illa disertissima Darij regis oratione, post acres, & varias rationes illam addit, quasi colophonem.

Ipsè, non patrio more solum, sed etiam, vt conspici possim, curru vehor, nec recuso, quo minus imitemini me, siue fortitudinis exemplum, siue ignauitiæ fuero.

In dehortatione par est fermè ratio, nisi quod animi iam præmissa hortatione perculsi, contrarijs rationibus muniendi sunt, & atrox, si quis est, restringendus. In quo plurimum aliquando valent ironiæ, quibus ea, quæ ab incensis hortatoribus sunt allata, quasi ingesta frigida obruuntur. Redarguitur au-
ditorum

ditorum simplex credulitas, qui se fascino, & quasi naso duci permittunt. Adhortatorum veteratorum ingenium, & fraudes, consulto ad impellendos animos compositæ notantur. Res aut mala, aut vilis: aut si bona est, dura, laboriosa, difficilis, & supra facultatem omnem ostenditur.

Montes aurei à vanis hortatoribus promissi deridentur: contra labores, & pericula, & incerti exitus; & si contingant, parum frugiferi, exaggerantur. Dissimilitudo exemplorum, si quæ ab aduersarijs sint intertextæ, plenius indicatur. Alia, & magis nota, & communibus hominum sensibus accommodata proponuntur. Ad summum animi à iucunda bonorum specie, ad terrores, & impeditas difficultates traducuntur.

De concitatione & conciliatione.

CAPVT X.

QUÆ de affectibus odij, & iracundiæ, cuiusque lenimentis antea dicta sunt, concitationis, & conciliationis artificij latis ostendunt. Ac animos quidem ad iracundiam, atque odium mouere, obiecta præsertim iniuriæ atrocioris specie, eaque Rhetoricis excitata coloribus, haud est operosum; cum omnes ad suas vlciscendas iniurias, non leui propeensione rapiantur. At verò ardentes furij restringere,

Hoc opus, hic labor est.

Conciliatio. De priuatis conciliationibus nihil dico, in quibus, & ars, & prudentia requiritur singularis; Quid in parandis effertæ multitudinis animis, quæ præsidia satis secunda reperiri possint? Certe fatendum est, debilia hic esse eloquentiæ opera, nisi alijs præsijs sustententur. Quis enim furenti bellæ inermem suadam obieciat, aut musico concentu uires emollire tentet: quæquam multum potest diserta oratio, nisi tamen alium habeat comitarum, quàm verborum, parum secunda est: quem verò? sapientiæ, sanctitatis, amplitudinis, beneuolentiæ, amoris, addo etiam radios quosdam maiestatis, quos Deus imprimere solet in eorum vultu, quos sibi veluti vicarios in regendis hominum cœtibus constituit.

Tum pietate grauem, & meritum, si forte viderum quem,

Conspectere, silent.

Hac ratione Iulius Cæsar seditionem exercitus verbo vno compescuit, *Quirites* vocando, qui sacramentum eius detrectabant. Augustus vultu, & aspectu Aetiæ legiones deterruit. Alexander Seuerus admodum adolefcens tumultuantes copias ita repressit, vt & vultus pondus, & oculorum fulgura non ferrent.

Hæc igitur prima lex conciliandorum animorum, dicentis auctoritas, & maiestatis apex venerandus. Deinde tempora diligenter obseruanda sunt, nec temerè calenti adhuc turbæ, etiam cum iustissimis auctoritatis, & innocentæ præsijs credendum. Primi enim impetus solent esse belluarum, qui semel atque deflagrarunt, libertiorem ansam orationi, prehensionesque permittunt. Postremò etiam, & venæ hominum tenendæ, sensusque delibandi, & periclitandæ voluntates, & ongo mali pertentanda, vt quid dolent, quid cupiant, quid timeant animi, plenius agnoscat. Ad summum, modò lenimentis, modò etiam seuerioribus remedijs, prout res, & tempora postulabunt, vulnere medendum est.

Sunt apud Cornelium Tacitum duo insignia pacandarum seditionum exempla, in quibus, & in rebus ferè ijsdem diuersa hominum ingenia, varijque, & multiplices negotiorum tractus cernuntur. Turbatur in Pannonia, & grauis oritur seditio, auctore Percennio: Agnosce primùm hominem, & malas artes concitationis.

Erat (inquit) in castris Percennius quidam dux olim Theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus lustrionali studio doctus.

Digna fax hac seditione: nunc animaduerte, quam oportune tempus captat, & periculosos primùm rem aggreditur.

Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquijs, aut flexo in vespertam die, & dilapsis melioribus deterrimum quemque congregare; Postremò promptis iam, & alijs seditionis ministris, velut concionabundus, interrogabat.

(Agnosce insigne artificium linguæ virtutis.)

Cur paucis Centurionibus, paucioribus

H h h

Tri-

Conciliationis methodus.

Conciliationis insigne exemplum.